

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ МІФОЛОГІЧНОГО СВІТОГЛЯДУ В УКРАЇНСЬКІЙ ЕТНІЧНІЙ, НАРОДНІЙ І НАЦІОНАЛЬНІЙ КУЛЬТУРІ

Досліджується місце і роль міфологічного світогляду як історично першого феномену в пізнавальному процесі. Наведено визначення основних термінів і понять для проведення досліджень в даній сфері наукових інтересів. Обґрунтовано доцільність діалектичного методу в дослідженні міфології, етногенезу, культури.

Ключові слова: міфологічний світогляд, етногенез, культура.

Исследуется место и роль мифологического мировоззрения как исторически первого феномена в процессе познания. Приведены дефиниции основных терминов и понятий для проведения исследований в данной сфере научных интересов. Обосновано целесообразность диалектического метода в исследовании мифологии, этногенеза, культуры.

Ключевые слова: мифологическое мировоззрение, этногенез, культура.

A place and role of mythological worldview as a first cognition phenomenon in history are researching. Has given the main determinations of terms for such researches. Has determined an expedience of dialectical method in the researches of mythology, ethnogenesis and culture.

Keywords: mythological worldview, ethnogenesis, culture.

Сучасна незалежна українська держава, перебуваючи в непростих умовах сьогодні, як ніколи раніше, стоїть перед дилемою "Схід" чи "Захід"? Враховуючи особливості культурного, історичного, економічного, релігійного спадку останніх століть, стає зрозумілим, що відповідь на це питання рівнозначне розв'язанню проблеми про збереження самобутності українців серед нинішніх суспільних утворень. Сучасна українська наука, так само як і держава загалом, потребує визначеного фарватеру для власного прогресивного культурного розвитку.

Наріжним каменем всієї міфологічної та етнологічної проблематики є культурний вимір буття людини і саме поняття "культура" зокрема. Враховуючи те, що автор послуговується діалектичним методом в проведенні дослідження, це поняття набуває всіх рис прогресивного явища в процесі розвитку людства. В цьому контексті термін "культура" набуває значення близьке до вихідного, що походить від латинського "culto", себто обробка. Дане поняття вводить до широкого вжитку Катон Старший у формі словосполучення "cultura agrī", що в перекладі дослівно означає "землеробство". Використання поняття культури як духовного феномену вперше наводить Цицерон в своїх "Тускуланських бесідах" у вислові "cultura animi", дослівно "обробка душі" або "виховання душі", що ототожнюється з філософією.

Вихідною світоглядною засадою феномену культури в процесі історичного розвитку постає міф. Підсвідомі природні явища були тією основою, що підживлювали мислення стародавніх суспільств. Ці суспільства в процесі розвитку проходили певні етапи: від етносів як базових таксономічних одиниць в історії культури до націй, як завершених форм буття суспільства на сьогоднішній день. Першим, хто ясно сформулював ідею послідовного, нескінченного прогресу, був французький просвітник Ж. де Кондорсе [1]. Обґрунтовуючи ідею прогресивного, взаємодоповнюючого становлення суспільства, доцільно звернутись до визначення, що наводить А. Назаретян: суспільство – невідновлена система особливого типу, рівновага якої забезпечується штучним опосередкуванням зовнішніх (з природним середовищем) і внутрішніх взаємозв'язків. В такому контексті культуру складає увесь комплекс опосередковуючих механізмів: знаряддя та інші матеріальні продукти, мова, міфологія, мораль, право тощо [2].

Міфологія як історично перший тип світогляду людини закладає передусім підсвідомі комплекси і стереотипи відчуття і сприйняття світу. Світовідчуття формується на рівні етносу, коли встановлюється баланс між соціумом і природним ландшафтом що його вміщує. В широкому значенні, світовідчуття визначає ставлення людини до цінностей матеріального буття світу. На рів-

ні психіки – це переживання індивідом зовнішніх впливів через уявлення, комплекси, стереотипи [3]. Одним з найяскравіших дослідників світовідчуття в контексті культурогенезу є Л. Гумільов, великою мірою М. Данилевський, а також І. Аксаков, К. Бестужев-Рюмін, Г. Грумм-Гржимайло, К. Леонтьєв, П. Мілюков, М. Погродін, М. Трубецької, С. Широкогоров. Дослідження Л. Гумільова безпосередньо торкаються України у зв'язку з культурою слов'ян, передусім білорусів та росіян, а також взаємодії слов'янської культури із західноєвропейською, близькосхідною та далекосхідною культурами. В сучасній науці проблема взаємодії суспільного та природного начал в становленні етнічної культури не є ґрунтовно дослідженою і вимагає окреслення чітких меж.

В період Нового Часу розвивається власне український народ та закладаються базові цінності майбутнього національного почуття. Саме в цей час українці формують власну самобутню літературу, переосмислюють історичну спадщину, відбувається аналіз усвідомлення себе як окремої спільноти на противагу іншим. Зважаючи на праці вітчизняних вчених ХІХ ст. можна стверджувати, що саме в той час поняття "українська нація" отримала своє право на існування. Проте, пережитки міфологічного світогляду, трансформувались в поколіннях і пройшовши кризу століття залишились жити в серцях і головах людей, відбилися в діяннях корифеїв української культури.

В ХХ ст. з'являється велика кількість різноманітних досліджень в галузі міфології та міфологічної свідомості, а саме в працях таких вчених як: Я. Голосовкер, Ж. Дюмезіль, Е. Дюркгейм, Л. Леві-Брюль, О. Лосєв, Ю. Лотман, Є. Мелетинський, М. Мерло-Понті, В. Пропп, П. Рікер, С. Токарев, Дж. Фрезер, О. Фрейденберг. Розгляду проблеми міфологічних засад української етнічної культури присвячені роботи таких вчених останніх десятиліть як: М. Брайчевський, К. Галушко, Л. Залізняк, В. Литвинов, В. Лісовий, О. Прицак, М. Русин, М. Савельєва, М. Чмихов, Ю. Шевельов. Дотичними до зазначеної проблеми є окремі праці І. Бондаря-Терещенко, О. Забужко, С. Павличко. В роботах вищезазваних авторів проаналізовані основні культурно-історичні особливості періоду формування українського етносу, народу, нації; дана оцінка міфологічному світоглядові як одному з чинників вітчизняної культури; закладено теоретичні підвалини для майбутніх досліджень. Значне місце посідають історичні та етнографічні дослідження з даної теми. Названі дослідники звертаються до аналізу міфологічної свідомості як для засобу в процесі власних унікальних досліджень, а етногенез і етнічна культура посідають в їхніх роботах місце сис-

теми координат, відносно якої вибудовується вітчизняна історія культури.

Паралельно поширюються і дослідження теорій етногенезу та походження етносів, народів, націй: російсько-радянська наукова школа, а саме: М. Артамонов, Є. Голубинський, Д. Ліхачов, Б. Рибаків; П. Сорокін, О. Шахматов; французька наукова течія: від школи "анналістів" до сучасних структуралізму і феноменології; англо-американські наукові підходи, зокрема суперечність між примордіалістською та модерною концепціями походження націй та їх витоків. Поруч з цими дослідження відбувається безупинний розвиток української філософської та культурологічної думки, зокрема фундаментальні праці М. Грушевського та Д. Чижевського. Роль міфології в процесі розвитку української етнічної культури розглядаються і в підручниках, передусім це фундаментальна книга "Історія української культури" М. Русина та І. Огородника. В умовах сучасного розвитку української держави гостро постає питання власного політичного і національного "кредо", власної традиції від витоків до сьогодення. Адже виробити єдину концепцію етногенезу і націєтворення всієї України, враховуючи географічні, культурні, ментальні особливості нашої держави дуже непросто. Саме в систематичному аналізі витоків: ролі міфологічної свідомості як історично першого типу світогляду в процесі розвитку української етнічної культури як історично першого типу культури і полягає основна мета даної статті.

Проблема етносу також перебуває в центрі уваги філософського вчення євразійства (Г. Вернадський, Л. Гумільов, П. Савицький, М. Трубецької). Обґрунтування власної етнічної теорії вчені-євразійці здійснюють спираючись на висновки з праць пізніх слов'янофілів (М. Данилевський, В. Ламанський, К. Леонтьєв). Євразійська концепція розвиває тезу пізніх слов'янофілів про "множинність цивілізацій", як вона описана, наприклад, в останній концепції культурно-історичних типів М. Данилевського "навазміні прямолінійного поділу історичних епох, він пропонує інший, заснований на аналогії з природничими науками, які вже прийняли природничу систему, – поділ за типами організації" [4]. Підґрунтям євразійства також є тези про неможливість універсальних шляхів культурного і цивілізаційного розвитку. Як альтернативу ці автори стверджують особливу самобутність загальноєвропейської культури, що бере початок від християнської Київської Русі, а мета і напрямок розвитку цієї культури випливають з внутрішньої структури євразійських цінностей та мають власну автономну історію і її сенс. Характерною рисою євразійського вчення, що якісно вирізняє його з-поміж існуючих в царині вітчизняної науки є ідея про те, що загальну євразійську культуру під егідою Русі створювали не лише слов'яни, а й інші етнічні груп, кожна з яких привнесла свою частку до розвитку процесу загалом. В контексті євразійського світогляду, ідея самобутності етнічних культур як безумовної і первинної цінності, ствердження множинності етносів поєднується з виявленням особливостей різних соціальних, політичних, ідеологічних систем та підвищеною увагою до процесу етногенезу та розвитку етнічної культури. Євразійську концепцію можна розглядати в широкому і вузькому значеннях. В першому випадку – це загальна світоглядна і наукова парадигма, що спрямована на розуміння світу як культурної та етнічної множини, що не має універсального мірила, а де мірою в кожному окремому випадку є не особистість, не суспільна верства чи то пак раса, але культура і етнос. У вузькому розумінні, євразійство є не більше аніж напрямок соціально-політичної думки в російському білому русі та еміграції 1920–30-х рр. [5].

Дослідження взаємодії міфологічного світогляду з однієї сторони, і процесу формування української етнічної культури з іншого, є актуальним в сучасній українській науці. Можна стверджувати, що сьогодні мають місце різнопланові студії з цієї проблематики, проте вони є незалежними одне від одного науковими розвідками і включені до різноманітних систем наукового знання, як-то культурологія, українознавство, історіографія тощо.

Про міфологічні засади в процесі розвитку української етнічної культури ще не написано жодного монографічного дослідження протягом останніх двох десятиліть, тому спираючись на праці вищезазначених авторів та звертаючись до результатів їхньої роботи, стає можливим здійснити цілісне, систематичне і цікаве дослідження з окресленої проблематики.

Відповідно до сформульованої мети дослідження, необхідним є вирішення основних завдань дисертаційного дослідження:

- ✓ визначити поняття "міфологія" і окреслити її рамки в свідомості людини та людських спільнот; дати дефініцію поняттям "світогляд", "світовідчуття", "світосприйняття", "світоспоглядання" в контексті досліджуваної теми;

- ✓ з'ясувати вплив міфологічних комплексів та стереотипів на сучасну українську духовну і матеріальну культуру;

- ✓ здійснити аналіз попередніх досліджень слов'янського етногенезу загалом та українського етногенезу зокрема; визначити субординацію понять "етнос" – "народ" – "нація";

- ✓ окреслити місце української етнічної культури в контексті культури слов'янських, західноєвропейських, східних етносів використовуючи класичні та сучасні наукові підходи.

Враховуючи специфіку дослідження, праці до яких відбувається посилання є різноманітними за галузями знання, авторством, стилем. По-перше, це компендіум міфологічних першоджерел всіх народів, що перебували в контакті з населенням сучасної України. Це такі твори як: Старша і Молодша Едда, сага про Сверрріра, пісня про Нібелунгів, кельтські, зокрема валлійські та ірландські міфи, греко-римська міфологія, різноманітні критичні дослідження міфології кочовиків, давньослов'янські міфологічні надбання дохристиянського періоду, зокрема фольклор тощо. Переосмислення цих творів необхідне для створення цілісної картини світу міфологічних уявлень. До цього блоку опрацьованої літератури належать і критичні роботи авторів з міфології: С. Аверинцева, Р. Барта, Я. Голосовкера, О. Лосева, Ю. Лотмана, Е. Мелетинського, Б. Рибаків, М. Савельєвої, О. Фрейденберг, М. Чмихова. По-друге, дослідження етносу та етногенезу в різних наукових течіях. Передусім це праці Л. Гумільова, М. Данилевського, І. Ільїна, М. Карамзіна, В. Ключевського, С. Широкого-рова в російській традиції і С. Гантінгтона, К. Гірца, Д. Горовіца, Е. Шилза в західній. З іншої сторони розглянуто різноманітні підходи до проблеми націєтворення, опрацьовано роботи класичних і сучасних західних та вітчизняних авторів: Ю. Бачинського, Т. Бокля, Ф. Гізо, Д. Гатчінсона, В. Липинського, В. Лісового, Ф. Мейнеке, Е. Ренана, Г. Рюккерта, А. де Сен-Сімона, К. Симонс-Симонолевича, Ентоні Д. Сміта, Г. Спенсера. В дослідженні проблеми походження і становлення українського етносу – народу – нації необхідним є звернення до праць видатних українських вчених: Д. Антоновича, М. Брайчевського, Б. Грінченка, М. Грушевського, М. Драгоманова, М. Костомарова, І. Огієнка, О. Потебні, О. Прицака, Д. Чижевського. Для створення цілісної картини дослідження є доцільним використовувати

ідеї з вибраних праць філософів: А. Бергсона, Г. В. Ф. Гегеля, Ф. Енгельса, Е. Касієра, К. Леві-Стросса, М. Мерло-Понті, Ф. Ніцше.

Часом, коли українство перейшло на свідомий рівень національного самоствердження був рубіж XIX–XX ст. Наукове та публіцистичне переосмислення української ідентичності поступово реалізовувалось у виданнях журналу "Кіевская старина", який, за висловом М. Грушевського "на двадцять років став справжнім громадським центром українських наукових студій" [6]. Україна для М. Грушевського, який обґрунтовує власну історіографію на позитивістських засадах є реалізацією ідеї поступу: раніше чи пізніше, національне українське відродження мусило привести до здійснення постулату української державності. Український народ, устами Центральної Ради, висловив постанову самому, власними силами переводити в життя ті політичні і соціальні принципи, які наперед вказала йому історія.

В сучасній науці проблема походження нації точиться навколо двох концепцій: примордіалістської та модерної. "Модерна нація може бути визначена як територіально означена спільнота людей, що поділяють певний варіант модерної культури та яких пов'язує між собою сильне почуття єдності та солідарності; спільнота відзначена чіткою історично закріпленою свідомістю національної ідентичності, яка має або прагне мати власне політичне само врядування" [7]. В українській науці проблему націоґенезу та національної ідентичності досліджували М. Драгоманов в полеміці з Б. Грінченком, М. Грушевський, Ю. Бачинський, В. Липинський, Д. Донцов, чії погляди формувались згідно суспільно-політичних та культурних умов, в яких перебувала Україна XIX ст.

В. Липинський наголошує на особливій ролі вольових спроможностей народу, що веде його до створення нації: "Влада, держава і нація – все це продукти волі і творчості, а не рослинного, вегетативного життя – це наша віра може здійснитись або не здійснитись". В. Липинський розвиває теорію елітарності та винятковості поведирів нації, що мають стати на чолі руху за незалежність. Рушієм процесу державотворення за Липинським є національна еліта, що творить національну ідею та культуру. Проте, ідеї націоналізму досягли найвищого розвитку в працях Д. Донцова "Націоналізм" і "Дух нашої давнини". У праці "Дух нашої давнини" Д. Донцов наголошує на ролі "провідної верстви" суспільства, "базою для якої є не міфічний "демос", не маса (демократія), ані той чи інший клас (класократія), ані партійно-політична програма (націократія), а лише каста "кращих людей"... оперта на засаді персональної моральної якості" [8]. Також, автор звертає увагу на необхідно всеохоплюючому характері української національної ідеї: "всі ідейки (слов'янофільство, "Схід Європи", соціалізм), мусять безплідними вмерти, як усе половинчате, що стає на дорозі цілому. Українство мусить усвідомити собі, що його ідея, коли хоче перемогти, повинна бути яскравою ідеєю, виключати всяку іншу, основуватися не на частиннім, а на повнім запереченні чужої. А для цього ця ідея повинна бути всеобіймаючою" [9].

Особливе місце в дослідженнях даної проблематики займає доробок Д. Багалія, учня В. Антоновича, ректора Харківського університету, якому належать понад двісті наукових праць, в числі яких "Нарис української історіографії" (в 2-х тт.). Принципово нове дослідження проблематики самоідентичності українців в наукових рамках, представлено в працях вчених вже післяреволюційного періоду (М. Грушевський, В. Кубішович, Д. Чижевський).

Робота ґрунтується на розумінні діалектики як методології історико-культурного пізнання. Відповідно до основних принципів дослідження (єдність логічного та історичного, діалогічність, системність, послідовність, наукова об'єктивність), методами роботи стали: описовий метод, метод соціокультурного аналізу, метод проблемно-категоріального аналізу. Матеріалістичне тлумачення дійсності наголошує на цінностях минулого і апеляції до консервативних поглядів. Актуальним є звернення до традиціоналізму [10], що у вітчизняній традиції проявляється в традиції євразійства.

Джерельною базою дослідження є міфологічні першоджерела з однієї сторони та наукові праці дослідників ролі міфологічної свідомості в процесі формування української етнічної культури, а оскільки дана проблематика не досліджувалась цілеспрямовано, то використовуються джерела, де вищезазначена проблема розв'язується опосередковано. В першу чергу це фундаментальні праці Л. Гумільова і М. Данилевського; розвідки Б. Грінченка, М. Грушевського, М. Драгоманова, В. Липинського, М. Міхновського; дослідження західних вчених Ф. Мейнеке, Е. Ренана, цілої плеяди сучасних англо-американських дослідників.

В роботі вперше здійснено цілісний аналіз українського етноґенезу з різних позицій у вимірі міфологічного світогляду. Також, визначено вплив міфологічних комплексів і стереотипів на світовідчуття та світосприйняття українців на протязі досить великого проміжку часу – від перших згадок і початку історичного етноґенезу до наших днів. Закономірності розвитку етносів обумовлені діалектичними законами: етноси безперервно утворюються, розвиваються і зникають протягом всієї історії людства [11].

Наукова новизна розкривається в наступних твердженнях:

✓ міфологічна свідомість у формі первісних архетипів людської свідомості притаманна всім без винятку представникам виду Homo Sapiens, а це формує відповідні комплекси і стереотипи сприйняття і поведінки та визначає розвиток людини в суспільстві та суспільства загалом;

✓ міфологія, як історично перший, а тому базовий тип світогляду, в тій чи іншій формі (залежно від рівня дослідження і галузі знання) зберігається в людській свідомості і визначає підсвідомі сприйняття чи неприйняття людиною культурних цінностей, що, в свою чергу, формує кожную культуру;

✓ український етноґенез отримує початок разом з хрещенням Русі, відповідно, його розвиток в майбутньому тісно переплітатиметься з Православ'ям; релігійні конфлікти з католицьким світом так само містять в собі міфологічне підґрунтя; не можна заперечувати єдність українського, російського та білоруського народів як таких, що походять з єдиного джерела – їхні етноси перебували в схожих природних умовах, а в майбутньому відрізнялись лише політично;

✓ сучасна українська культура перебуває в стані вибору альтернатив розвитку; міфологічні комплекси і стереотипи проявляються з новою силою не даючи змоги вписатись в культурний простір такого формату, який вимагає сьогодення, лише рішучі зміни здатні спричинити суттєві зрушення в поведінці та характері.

Взагалі, розглядаючи роль і місце України в євразійській культурній парадигмі, необхідно апелювати до її етнічної історії, до витоків культурних цінностей тих людей, що населяли українську землю протягом останніх тисячоліть і залишили по собі культури щастини. Враховуючи єдину віру з росіянами та білорусами, складно переоцінити внесок українців до спільної руської культури. А тому і вектор розвитку етносу – народу –

нації повинен бути відповідним та спів вимірним з підсвідомим прагненням до спільних цінностей, адже євразійство розглядає суспільство як форму розвитку саме етносу, а множинність етносів є основою різноманіття соціальних систем.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що воно дає змогу по-новому осягнути походження і проблеми сучасних культурних колізій, проаналізувати розвиток вітчизняної культури з погляду, наприклад, теорії етногенезу Л. Гумільова або, вбудувавши парадигму української етнічної культури в концепцію примордіалістського походження нації, визначити загальні тенденції розвитку та визначити можливі перспективи в недалекому майбутньому. Також, в роботі розкриваються можливості системного і концептуального розуміння становлення і розвитку української етнічної культури, що дає змогу залучити до сучасних українознавчих та історико-культурних досліджень нові теоретико-методологічні підходи.

Отримані результати дослідження можуть допомогти при аналізі сучасних проблем теорії, методології та здійснення конкретних досліджень історії української культури. Матеріали роботи можуть бути використані при розробці нормативних та спеціальних курсів з історії культури, культурології, українознавства.

1. Дьяконов И. М. Пути истории. От древнейшего человека до наших дней. – М.: "Восточная литература" РАН, 1994. – С. 10. 2. Назаретян А. П. Антропология насилия и культура самоорганизации. – М.: URSS, 2008. – С. 62. 3. Леві-Брюль Л. Психология мышления. – М.: Изд-во МГУ, 1980. – С. 132. 4. Бестужев-Рюмин К. Н. Теория культурно-исторических типов // Данилевский Н. Я. Россия и Европа. – СПб.: Глаголь, 1995. – С. 438. 5. Дугин А. Г. Этносоциология. – М.: Академический Проект; Фонд "Мир", 2011. – С. 162. 6. Грушевський М. Три академії // Хроніка-2000. – 2002. – Вип. 49–50. – С. 351. 7. Симон-Симонович К. Поняття нації: спроба теоретичного прояснення // Націоналізм. Антологія. – К.: Смолоскип, 2000. – С.538. 8. Донцов Д. Дух нашої давнини. – Дрогобич: Відродження, 1991. – С. 6. 9. Донцов Д. Націоналізм. – Вінниця: ДП ДКФ, 2006 – С. 210. 10. Гобсбаум Е. Винайдена традиція. – К.: Ніка-Центр, 2010. – С. 13. 11. Гумилев Л. Н. Этногенез и биосфера Земли. – М.: АСТ, 2006. – С. 84.

Надійшла до редколегії 14.03.12

ПОЛІТОЛОГІЯ

УДК 32: 303.722.4

Д. В. Неліпа, канд. політ. наук, доц., КНУТШ

ЗАСТОСУВАННЯ КЛАСТЕРНОГО АНАЛІЗУ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ В ПОЛІТОЛОГІЇ

У статті висвітлено сутність кластерного аналізу як технології математичного моделювання при проведенні системного аналізу в політології. Охарактеризовано алгоритм застосування та наведено приклади його практичного використання для дослідження політичних процесів. За допомогою кластерного аналізу проаналізовано специфіку однієї із фракцій Верховної Ради України.

Ключові слова: системний аналіз, математичне моделювання, кластерний аналіз.

В статье освещены сущность кластерного анализа как технологии математического моделирования при проведении системного анализа в политологии. Охарактеризован алгоритм его применения и приведены примеры его практического использования для исследования политических процессов. С помощью кластерного анализа проанализирована специфика одной из фракций Верховной Рады Украины.

Ключевые слова: системный анализ, математическое моделирование, кластерный анализ.

The article highlights the nature of cluster analysis as a technology of mathematical modeling, used as a part of systems analysis in political science. The algorithm of its usage is described and several examples of its practical application are presented. With the use of cluster analysis the peculiarities of one of the factions of Verkhovna Rada of Ukraine are distinguished.

Keywords: systems analysis, mathematical modeling, cluster analysis.

Особливості історії розвитку української політології зумовили її певну "закритість" до тенденцій та інновацій, які впроваджуються у західну політичну науку. Зокрема, тут системний аналіз – один із найпоширеніших методів дослідження політики на Заході – лише розпочинає свій процес становлення. Цей метод не лише дає змогу якнайповніше виявити всі аспекти проблеми та передбачити перспективи розвитку того чи іншого сценарію, врахувати передумови, обставини, особливості ресурсного забезпечення для прийняття оптимального рішення, а й дозволяє максимально "нейтралізувати" вплив особистості дослідника, що особливо важливо при аналізі політичного життя сучасної України.

Серед головних причин повільного впровадження системного аналізу у сучасну вітчизняну політологію є відсутність в навчальній програмі майбутніх політологів достатньої кількості математичної освіти. Як наслідок, чимало українських фахівців-політологів не можуть якісно застосовувати технології математичного моделювання, що використовуються при системному аналізі політичних явищ та процесів. За своєю суттю математичне моделювання передбачає вираження проблемної ситуації засобами математики та її аналіз через математичні інструменти або технології, серед яких виокремлюють кореляційний, регресійний, дисперсний, клас-

терний, факторний, дискримінантний аналіз тощо. Метою даної статті є з'ясування суті та специфіки використання одного із них – кластерного аналізу.

Кластерний аналіз – це група технологій роботи з моделями, яка передбачає розподіл їх елементів (властивостей, факторів та ін.) в кластери (групи) згідно певних ознак. Тобто, він являє собою групу алгоритмів багатомірної класифікації об'єктів, яка передбачає впорядкування у групи схожих та відмінних об'єктів із врахуванням великої кількості характеристик та показників [1]. Водночас, на відміну від класифікації, яка передбачає розмежування певних об'єктів за наперед відомими критеріями, кластерний аналіз дозволяє, насамперед, сформувати самі критерії. Його використання дає змогу отримати ієрархічну структуру моделі у вигляді дерева, яку можна застосовувати для подальшого дослідження.

Головне правило кластерного аналізу – об'єкти, що вивчаються, не повинні бути пов'язаними між собою причинно-наслідковою залежністю. Існує два основних підходи до процедури проведення цієї технології аналізу. Перший підхід передбачає поділ загальної групи об'єктів на невелику кількість кластерів, в які входять об'єкти, схожі за певними ознаками. Ці кластери аналогічно поділяють на підкластери, повторюючи цю процедуру аж до розподілу всіх елементів. Тобто, тут аналіз